

Η ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΡΗΤΑΣ

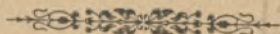
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΟΥ

ΤΗΣ 14^{ης} ΜΑΡΤΙΟΥ 1897

ΥΠΟ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΣΚΟΥΔΟΥΔΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΝΙΩΝ —
ΑΔΕ. αριθ. 19629
Χρονολ. Είσοδ. 20-3-1963
Επισκόπος
Αριθ. 940-Τμ. 2/5100

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

1899

Τῆ 1ῃ Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1897 ἡ ἔφημερίς τὸ
"Ἄστυ, ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ Ἡγεμονία τῆς Κρήτης καὶ
ὁ κ. Σκουλούδης», ἐδημοσίευσεν ταῦτα : « Ἄλλ' ὁ κ.
» Γεννάδης κατέθεσεν (ἐν τῇ ἐπιτροπῇ τῆς Βουλῆς) γεγονὸς
» ἄλλο, τὸ ὁποῖον ἀναγράφομεν ὡς περιῦλθεν εἰς γνῶσιν
» μας.»

« Ὅτε ἐν Ἀθήναις ἐκυκλοφόρησεν ἡ ἰδέα περὶ Ἡγεμο-
» νίας ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τὸν Πρίγκιπα Γεώργιον, ἀπεστάλησαν
» εἰς Κρήτην δισχίλια ἐγκύκλιοι ἐπιστολαὶ τοῦ κ. Σκου-
» λούδου πρὸς διαφόρους σημαίνοντας Κρητὰς, ἀποτρέπουσαι
» τὸν Κρητικὸν λαὸν ἀπὸ τῆς Ἡγεμονίας ὁποθενδήποτε καὶ
» παρ' οἰουδήποτε καὶ ἂν προταθῇ. Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη
» ἐπιστολὴν ἀνέφερεν ὅτι ὁ κ. Σκουλούδης εἶχε πληροφορίας
» ἐπιτροπούσας αὐτῷ νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Κρη-
» τικοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῆς Ἐνώσεως ταχέως θὰ κατέληγεν εἰς
» τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων του. Τὰς ἐγκυκλίους ταύτας
» κατέσχευεν ὁ κ. Βάσσης, προσηνέχθησαν δ' ἤδη τινὲς καὶ
» κατετέθησαν εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς.»

Τῆ ἐπομένῃ πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἔφημερίδες τῆς Πρωτευ-
οίσης ἀνεδημοσίευσαν τὰ ἐν τῷ Ἄστει ἀναγεγραμμένα,
ἄλλαι μὲν προκαλοῦσάι με νὰ δώσω ἐξηγήσεις περὶ τῆς
καταγγελόμενης ἐκείνης ἐγκυκλίου, ἄλ-
λαι δὲ προβάλλουσαι με ἤδη ὡς ὑπεύθυνον τοῦ κατὰ τῆς
Τουρκίας καταστρεπτικοῦ πολέμου. Ἐγὼ εἰσὶγον. Ἐκ-
μεταλλευόμενοι δὲ τὴν σιγὴν μου ἐθεώρησάν τινες καλὸν

νά προβῶσιν εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς καί, ἀκρωτηριάσαντες ταύτην, ἀπέστειλαν πρὸς τὸν συντάκτην τῆς Τεργεσταίας Ἡμέρας, ἐν ἧ ἔδημοσιεύθη ὡς ἔπεται :

« Αἱ Δυνάμεις ἐνώπιον τῶν παντοίων δυσχερειῶν, καθ' ὧν προσκρούουσιν ὅσαι ἐξ αὐτῶν ἀποκρούουσι τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσιν τῆς Κρήτης, δυσχερειῶν, τῶν ὁποίων πρωτίστη ἦτο ἢ εἰς τὴν ἔνωσιν ἀκράδαντος ἐπιμονῆ τῶν Κρητῶν καὶ ἢ αὐτόθι παρουσία τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατέληξαν εἰς τὸ ἐπόμενον σχέδιον : νὰ κηρυχθῆ ἡ Κρήτη αὐτόνομος ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, νὰ διορισθῆ Ἡγεμῶν ὁ Πρίγκιψ Γεώργιος καὶ νὰ παραμείνῃ ὁ ἐν τῇ νήσῳ νῦν εὐρισκόμενος Ἑλληνικὸς στρατός, οὐχὶ πλέον ὡς στρατὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὡς ἐγχώριος χωροφυλακὴ πρὸς ἐξάσκησιν ἀστυνομικῶν καθηκόντων.

« Αὗται εἶνε αἱ οὐσιώδεις γραμμαὶ τοῦ σχεδίου. Τὸ σχέδιον τοῦτο κατ' ἐμέ, καὶ κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἀγαπόντων τὴν Κρήτην, πρέπει ν' ἀποκρουσθῆ διὰ παντὸς τρόπου. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἀποκλείει ἐπ' ἀόριστον πλέον τὴν ποθητὴν ἔνωσιν. . . . Ἐπαναλαμβάνω, καὶ παρακαλῶ νὰ σημειώσῃτε τοῦτο καλῶς, ὅτι πρέπει ν' ἀποκρούσῃτε ἀπολύτως καὶ ἀποφασιστικῶς πᾶσαν περὶ Ἡγεμονίας πρότασιν καὶ πᾶσαν πίεσιν γενησομένην ἐφ' ὑμᾶς ὑπὲρ αὐτῆς, ὅθενδήποτε καὶ ἂν προέλθῃ τοιαύτη πίεσις. Γνωρίσατε καλῶς ὅτι ἡ ἔνωσις σήμερον ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς Ὁ Σουλτάνος — γινώσκωμεν ἀσφαλῶς — δὲν βλέπει τὴν ὥραν πότε ν' ἀπαλλαγῆ τῆς Κρήτης Πρὸ παντὸς προσέξατε μὴ ἐπηρεασθῆτε ἐκ τῆς ἰδέας τῆς Ἡγεμονίας. Οἰσοδήποτε καὶ ἂν σᾶς συμβουλευσῃ, οἰσοδήποτε καὶ ἂν σᾶς προτρέψῃ νὰ τὴν δεχθῆτε, γνωρίζετε ὅτι δὲν εἶνε φίλος τῆς Κρήτης ».

Ἡ ἐπιστολὴ φέρει χρονολογίαν 14^{ης} Μαρτίου 1897. ἔ. π.

Καίτοι ἐπὶ μακρὸν πολλαχῶς καὶ πολλαχόθεν προεκαλούμην νὰ ἐξηγήσω δημοσίᾳ τὴν ἀφορμὴν τῆς ἐπιστολῆς

ἐκείνης, ὅμως ἔκρινα ὅτι ἐφ' ὅσον, πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου ἐν Κρήτῃ, δημοσιογραφικῆς ἐν Ἑλλάδι συζήτησις ἠδύνατο ἴσως νὰ βλάψῃ ἢ καὶ τὴν ἐλαχίστην νὰ γεννήσῃ δυσχέριαν περὶ τὴν ταχειαν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων πραγματοποιήσιν τῆς ποθητῆς ταύτης λύσεως, μοὶ ἐπεβάλλετο νὰ σιγῶ. Προετίμησα νὰ βλέπω ἐπὶ ὀλόκληρον ἐνιαυτὸν πονήρως παρεξηγουμένην τὴν πρόθεσιν τῆς ἐπιστολῆς μου, ἢ λαλῶν νὰ γίνω ἴσως ἀφορμὴ βλάβης ἢ βραδύτητος εἰς τὴν αἰσίαν λύσιν τοιαύτης ἐθνικῆς ὑποθέσεως.

Ἄλλὰ νῦν ἡ ἐγκατάστασις τοῦ Πρίγκηπος ἐν Κρήτῃ εἶνε εὐτυχῶς γεγονὸς τετελεσμένον· πᾶς σχετικὸς οἰοσδῆποτε κίνδυνος ἐξέλιπε καὶ συνεπῶς, χάριν ἀποκαταστάσεως τῶν πραγμάτων ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῶν ἀληθείᾳ, προβαίνω εἰς ἀφήγησιν τῶν αἰτίων, ἅτινα ὑπηγόρευσαν τὴν σύνταξιν τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς.

Τῇ 18ῃ Φεβρουαρίου 1897 ἔ. π. οἱ ἐνταῦθα ἀντιπρόσωποι τῶν ἐξ Μεγάλων Δυνάμεων ἐπέδωκαν τῷ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργῷ τῆς Ἑλλάδος ταυτόσημον ἐπιστολὴν, δι' ἧς τέσσαρας ἐποιοῦντο πρὸς τὴν Κυβέρνησιν δηλώσεις: α) «ὅτι ἡ Κρήτη, ὡς τότε εἶχον τὰ πράγματα, » οὐδαμῶς δύνатаι νὰ προσαρτηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα· β) » ὅτι αἱ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ προκίσωσι τῆν νῆσον διὰ » πολιτεύματος αὐτονόμου ἀπολύτως πραγματικοῦ, ἐξασφα- » λίζοντος αὐτῇ Διοίκησιν κεχωρισμένην, ὑπὸ τὴν ἐπικυ- » ριάρχίαν τοῦ Σουλτάνου· γ) ὅτι πρὸς πραγματοποιήσιν » τούτων αἱ Δυνάμεις ζητοῦσι τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἐπὶ τῆς » νήσου καὶ ἐν τοῖς ὕδασι αὐτῆς Ἑλληνικῶν στρατευμά- » των καὶ πλοίων, καὶ δ) ὅτι, ἐὰν ἡ ἀνάκλησις αὕτη μὴ » πραγματοποιηθῇ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐντὸς » ἐξ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῶν δηλώσεων τούτων, αἱ » Δυνάμεις πρὸς ἐπίτευξιν τούτων θέλουσι μετέλθει πᾶν » μέσον ἐξαναγκασμοῦ.» (Κυανῇ Βίβλος 1897, ἀριθ. ἐγ- γράφου 215 καὶ 228). Δι' ἀνεπισήμων δὲ ὀργάνων οἱ Πρεσβευταὶ καθίστων γνωστόν, ὅτι ἐκ τῶν πρώτων μέτρων

ἐξαναγκασμοῦ, ἅτινα ἠτοιμάζοντο κατὰ τῆς χώρας, ἦν ὁ ὑπὸ τῶν στόλων τῶν Δυνάμεων ἀποκλεισμός Ἑλληνικῶν παραλίων καὶ λιμένων, καὶ δὴ ὁ τοῦ Πειραιῶς καὶ ὁ τοῦ Βόλου.

Πάντες ἐνθυμοῦνται ὅποσον ἀλγεινὴ ἀνά τὸν Ἑλληνισμόν ὑπῆρξεν ἢ ἐκ τοῦ τελεσιγράφου τῶν Δυνάμεων πρώτη ἐντύπωσις· αἱ μέχοι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐν τῇ ἐθνικῇ φαντασίᾳ πτερυγίζουσαι πολλαπλαῖ χρυσαῖ ἐλπίδες ἤρξαντο νὰ περιστέλλωνται ἀποτόμως καί, ἐνώπιον τῆς ἐπιφανομένης σκληρᾶς ἀνωτέρας βίας, πατριῶται ἀκραιφνεῖς ἀλλὰ σώφρονες ἠκούσθησαν ἤδη λέγοντες· τί νὰ πράξωμεν ἀπέναντι ἐξ κολοσσῶν; ἀνάγκη νὰ ὑπακούσωμεν. Ὁμοίως δὲ σκέψεις ἐξέφερε καὶ ὁ ναυτικὸς καὶ ἐμπορικὸς κόσμος, θετικώτερον οὔτος ὑπολογίζων τὴν ἐκ τοῦ ἐνδεχομένου ἀποκλεισμοῦ τελείαν παραλυσίαν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, πρὸς δὲ καὶ τὰς ἐντεῦθεν ὑλικὰς ζημίας τῶν ἰδιωτῶν. Ἀλλὰ τοιαύτη τις ἢ παραπλησία λύσις οὐδαμῶς εὐηρέσκει εἰς τοὺς περὶ τὴν Ἐθνικὴν Ἐταιρείαν. Αὕτη εἶχεν ἤδη ὄνειρευθῆ κατακτήσεις τῆς Ἡπείρου, τῆς Μακεδονίας, τῶν Νήσων καὶ εἰ τιнос ἄλλου, πάσης δὲ ἐλάσσονος τούτων προσφορᾶς τὴν ἀποδοχὴν ἐθεώρει ὡς αὐτόχρημα προδοσίαν. Ἠρξάτο ὁθεν ζωρῶς ἀντιδρῶσα κατὰ πάσης ὑποχωρήσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Δυνάμεων, καίτοι ἐν ὑπομνήματι πρὸς τὴν Κυβέρνησιν εἶχεν ἤδη δηλώσει, ὅτι «ὑποτάσσει τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς περὶ τοῦ πρακτέου ὑπὸ τὸ κέλευσμα τῆς Πολιτείας». (Ἐκθεσις τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας, σελ. 31).

Δύο τοιοῦτοτρόπως ἀντίφορα ρεύματα ἐσχηματίσθησαν ἐν τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ· τὰ πνεύματα διετέλουν ἐν ἀγωνίᾳ, πάντων δὲ τὰ βλέμματα ἐστρέφοντο πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἀφ' ἧς ἐξήρτητο ἢ ἐπίσημος παραδοχὴ, ἢ τροποποιήσις ἢ ἢ ἀπόρριψις τῶν Εὐρωπαϊκῶν αἰτημάτων. Ἐκ τούτου ἢ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν τῷ Κράτει ἦν λίαν ἀνώμαλος καὶ οὐχὶ ἀμυγῆς κινδύνων. Οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ὅτι ἢ

Κυβέρνησις διετέλει ἐν γνώσει τῆς καταστάσεως. Ἐνῶ δὲ ἡ Κυβέρνησις δὲν προέλεγεν ὅποιαν ἐσκόπει νὰ δώσει πρὸς τὰς Δυνάμεις ἀπάντησιν, ὑπουργοὶ τινες, ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἐπιδόσεως τοῦ τελεσιγράφου, ἤρξαντο νὰ διαβεβαιώσιν ἐμπιστευτικῶς πρὸς τοὺς οἰκειότερους αὐτοῖς, ὅτι ἡ ἀπάντησις ἐμελλε πάντως νὰ ᾖ ἀρνητικὴ. Καὶ τὰς διαβεβαιώσεις τῶν Ὑπουργῶν ταύτας ἐπεκύρουν ἐσπενυσμέναι στρατιωτικαὶ καὶ ναυτικαὶ παρασκευαί, ἀποστολαὶ ἀνδρῶν καὶ πολεμικοῦ ὕλικου εἰς Θεσσαλίαν, πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἐξαμῆρου προθεσμίας τοῦ τελεσιγράφου, τοῦθ' ὅπερ ἐνεδείκνυε τὴν ιδέαν τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ἐπέκειτο ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν Ἑλληνικῶν λιμένων εὐθὺς ὡς ἤθελε δώσει τὴν ἀπάντησιν τῆς πρὸς τὰς Δυνάμεις. Ταῦτα πάντα ἐγένοντο τότε ἀστραπηδὸν γνωστὰ εἰς πολλοὺς, διότι, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἐν παντὶ Ὑπουργείῳ, ἐν παντὶ κλάδῳ τῆς διοικήσεως, ὑπῆρχον μέλη τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας, ἅτινα, πρὸς οὐδὲν λογιζόμενα τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ὄρκον, παρεδίαζον πρὸς τοὺς ἑαυτῶν συναδέλφους τῆς Ἐταιρείας τὰ μυστικὰ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ τοιαύτην ἀκολουθοῦσα πορείαν ἡ Κυβέρνησις ἀπεδείκνυεν, ὅτι δὲν ἐξετίμα προσηκόντως τὰ πράγματα. Ἐφαίνετο μὴ ἐννοήσασα ὅτι αἱ εἰς μέγισται Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης εἶχον πρῶτην φορὰν ὁμοφωνήσει πρὸς διακανονισμὸν τῆς ἐκ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος καταστάσεως, ὅτι εἶχον θέσει ἀπαρεγκλίτους τρεῖς θεμελιώδεις ὅρους τῆς μετ' ἀλλήλων ὁμοφωνίας καὶ συμπράξεως, ὅτι ἔνεκα μειζόνων συμφερόντων περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὴν σύμπραξιν ταύτην καὶ ὅτι εἶχον ἐπιδώσει τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα τελεσίγραφον οὐχὶ χάριν ἀστεϊσμοῦ. Τίς δὲ τῶν ὀλίγων ψυχραιμίαν δὲν ἔβλεπεν ὅτι, ἐνώπιον τῆς ἀποφασιστικῆς ταύτης στάσεως τῶν Δυνάμεων, ἐπεβάλλετο εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ μὴ ἀντιστῇ μὲν κατ' αὐτῶν, ν' ἀναζητήσῃ δὲ διέξοδον σώζουσαν ὡς οὐδέποτε τὴν ἐκτεθειμένην φιλοτιμίαν τοῦ ἔθνους καὶ ἐπαυξάνουσαν, εἰ δυνατόν, τὰς πρὸς τὴν Κρήτην παροχὰς τῆς

Ευρώπης, ἥτις εἶχεν ἥδη ἐπισήμως ἀναγγεῖλει τὴν αὐτονομίαν τῆς νήσου ;

Τοιαύτην τινὰ διέξοδον ἀνερευνῶν ἐσκέφθην ὅτι, ἐάν, ὡς εἶχον τότε τὰ πράγματα, πρὸς τῇ ἐξοφθαλισμένῃ ἥδη αὐτονομίᾳ τῆς Κρήτης, διωρίζετο ὁ Πρίγκιψ Γεώργιος Ἡγεμῶν αὐτῆς, δὲν ἀνεκαλεῖτο δὲ βία ὁ ἐπὶ τῆς νήσου εὐρισκόμενος Ἑλληνικὸς στρατός, πάντες ἠθελόν πως εὐρεθῆναι ἱκανοποιημένοι. Ἄλλ' αἱ ἴδιαι ἐμοῦ σκέψεις δὲν ἔρκουν ὅπως καὶ πραγματοποιηθῶσι ταῦτα. Μόνοι αἱ ἐξ Μεγάλαι Δυνάμεις ἠδύναντο, ἐὰν τὰ ἐνέκρινον, νὰ τὰ ἐνεργήσωσιν.

Ἄλλ' ὅπως ταῦτα περιέλθωσιν εἰς γνῶσιν αὐτῶν, ἔδει πρῶτον νὰ καταστῶσι γνωστὰ πρὸς τινὰ τῶν ἐνταῦθα ξένων ἀντιπροσώπων. Τοῦτο ἀπεφάσισα νὰ πράξω πρὸς τὸν Πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας.

Ὅθεν, τῇ 20ῃ Φεβρουαρίου 1897 ἔ.π. εὐμενῶς ἀναλαβόντος τοῦ ἀξιωτίμου φίλου μου κ. Ἄντ. Ζ. Βούρου νὰ διερμηνεύσῃ τὰς σκέψεις μου πρὸς τὸν κ. Egerton, τῷ ἐνεχείρισα τὸ ἐπόμενον σημείωμα, Ἀγγλιστὶ συντεταγμένον, ὡς σχέδιον πρὸς λύσιν τῶν ὑφισταμένων δυσχερειῶν :

1ον. Ν' ἀναγνωρισθῇ ἐν Κρήτῃ Ἡγεμονία αὐτόνομος μετὰ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἄνευ οὐδενὸς συνεκτικῆς δεσμοῦ πρὸς τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος.

2ον. Νὰ διορισθῇ ὑπὸ τῶν ἐξ Δυνάμεων ὁ Πρίγκιψ Γεώργιος Ἡγεμῶν τῆς Κρήτης ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου.

3ον. Νὰ παραμείνῃ ὁ νῦν ἐν Κρήτῃ Ἑλλην. στρατός ὡς ἐγχώριος δύναμις τῆς Ἡγεμονίας, πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως κτλ.

4ον. Νὰ ἦνε ἡ σημαία τῆς Ἡγεμονίας *π α ρ ε μ φ ε ρ ῆ ς* πρὸς τὴν τῆς Σάμου.

5ον. Ν' ἀναχωρήσωσι τὰ νῦν ἐν τοῖς Κρητικαῖς ὕδασι Ἑλληνικά πολεμικὰ πλοῖα.

6ον. Ἀμφότερα τὰ Κράτη, Τουρκία καὶ Ἑλλάς, νὰ θέσωσι τέρμα εἰς τοὺς ἐξοπλισμοὺς αὐτῶν καὶ νὰ σταματήσωσι πᾶσαν κίνησιν στρατευμάτων πρὸς τὰ Ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα.

« Ἡ εἰρημένη λύσις παρουσιάζει ταῦτα τὰ πλεονεκτήματα :

Δι' αὐτῆς σώζεται ἡ φιλοτιμία τοῦ Σουλτάνου. Διατηρεῖ τὴν ἐπικυριαρχίαν, παρίσταται δὲ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ ἔχων ὑποτελῆ ἕνα Ἡγεμονόπαιδα τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐξοικονομεῖται ἡ φιλοτιμία τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, ἀπαλλάσσονται δὲ οἱ Ἕλληνες τῆς ταπεινώσεως τῆς ἐκ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἐν Κρήτῃ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος, ἀνακλήσεως, ἣτις, ἂν μὴ ᾖ ἀπολύτως ἀδύνατος, ἐνέχει ἀνυπερβλήτους μὲν ἴσως δυσχερείας, θετικώτατον δὲ κίνδυνον εἴτε ἐσωτερικῶν παραχῶν, εἴτε ἐξωτερικῶν περιπλοκῶν.

Αἱ ἐχθρικαὶ κινήσεις ἐκατέρωθεν τῶν συνόρων σταματῶσιν, οὕτω πως δὲ πᾶς κίνδυνος συγκρούσεως Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἀποφεύγεται.

Ἡ ἀξίωσις τῶν Δυνάμεων νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Τουρκ. Κράτους ἱκανοποιεῖται, ἡ δὲ εἰρήνη ἐξασφαλίζεται».

Τοιοῦτο ἐπὶ λέξει τὸ σημεῖωμα, ὅπερ ὁ κ. Βούρος ἐνεχείρισε τῷ Πρεσβευτῇ τῆς Ἀγγλίας μετὰ τὴν προφορικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐν αὐτῷ ἀναγεγραμμένων. Αὐθημερὸν δὲ μετὰ χαρᾶς ὁ ἀξιότιμος φίλος μοὶ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ὁ Πρεσβευτῆς εὐηρεστήθη πρὸς τὸ πέρασ τῆς συνδιαλέξεως νὰ τῷ εἴπῃ, ὅτι «νῦν μὲν δὲν δύναται νὰ φέρῃ ἐπὶ τῶν προτεινομένων γνώμην, ἀλλ' ἐλπίζει ὅτι ἐντός τινων ἡμερῶν «ἔσται εἰς θέσιν νὰ πράξῃ τοῦτο».

Τῇ 22ᾳ Φεβρουαρίου 1897 ἦλθε πρὸς ἐπίσκεψίν μου ὁ κ. Bourchier, ὁ γνωστὸς τῶν Καιρῶν τοῦ Λονδίνου ἀνταποκριτής. Ἐφάνη γινώσκων ἀκριβῶς— ἀγνωῶ πόθεν— τὸ περιεχόμενον τοῦ σημειώματος, ὅπερ εἶχε διαβιβάσθῃ τῷ κ. Egerton, ἐξήτει δὲ νὰ μάθῃ, ἐὰν ἐφρόνουν ὅτι ἡ προταθεῖσα λύσις θὰ ἐγίνετο δεκτὴ ὑπὸ τε τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ ὑπὸ τῆς χώρας, διότι ἐφοβεῖτο, τοῦτο μὲν, ὅτι ἡ εἰς τὸν Σουλτάνον ὑποτελεῖα τοῦ Πρίγκιπος ἤθελεν ἀποκρουσθῆ ὑπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἡγεμονικῆς οἰκογενείας τῶν

Γλυκσβούργων. τοῦτο δέ, ὅτι ὁ περιορισμὸς τῶν Ἑλληνικῶν ἀξιώσεων εἰς μόνην τὴν παροχὴν Ἡγεμονίας αὐτονόμου πρὸς τὴν Κρήτην ἠθέληεν ἀπορριφθῆ ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα θερμοκεφάλων. Ἀπάντησα τῷ κ. Bourchier, ὅτι, καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὸν πρῶτον ἐνδοιασμόν του, ἡ Α. Μ. εἰς πλείστας ὄσας περιστάσεις ἐμπράκτως ἀπέδειξεν ὅτι ὑπεράνω παντὸς ἀτομικοῦ λόγου τίθησι τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲ φρονῶ ὅτι ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἠθέληεν ἀποκρούσει λύσιν ἐπιτρέπουσαν εἰς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Κρήτην νὰ ἐξέλθωσι τῶν ὑφισταμένων δυσχερειῶν ἐντῶμος καὶ ἐπωφελῶς· καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν δεῦτερον ἐνδοιασμόν, ἀπάντησα, ὅτι, ἐὰν μὲν ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος λύσις προταθῆ ταχέως, τάχιστα, εἰ δυνατὸν πρὸ τῆς λύξεως τῆς προθεσμίας τοῦ τελεσιγράφου καὶ ἐνόσω διαρκεῖ ἡ ἐν τῇ χώρᾳ κρατοῦσα ψυχολογικὴ κατάστασις, ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ἀμφιβολίας τῶν γεννησομένων μετὰ τὴν πρὸς τὰς Δυνάμεις ἀπάντησιν τῆς Κυβερνήσεως, φρονῶ ὅτι ἄνευ δυσκολίας θέλει γίνεαι δεκτὴ. Ἐὰν ὅμως ἡ πρότασις βραδύνῃ, οὐδὲν δύναμαι νὰ προεῖπω, διότι ἐνδεχόμενον εἶνε νὰ ἐπέλθωσιν ἐν τῷ μεταξύ γεγονότα δυνάμενα νὰ μεταβάλωσι ριζηδὸν τὰς σήμερον κρατοῦσας διαθέσεις. Ὁ κ. Bourchier προσέθηκεν ὅτι πολλὴ τῷ ἀρέσκει ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος λύσις καὶ ὅτι ἐκθύμως, ἐφ' ὅσον δύναται, θέλει τὴν ὑποστηρίξει ἐν τοῖς καιροῖς. Ἀνησυχήσας ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις, αὐτοστιγμὴ εἶπον εἰς τὸν κ. Bourchier, ὅτι, «καλὸν θεωρῶ, ἐὰν κήδηται, ὡς λέγει, περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς προτάσεως, νὰ μὴ σπεύσῃ νὰ τὴν ρίψῃ προῶρος εἰς τὴν δημοσιότητα. Διότι, καίτοι οἱ καιροὶ εἶνε ψύλλον ἐκ τῶν σοβαρωτάτων, οὐχ ἥττον γνωστὸν εἶνε ὅτι τὰ Ἐνρωπαϊκὰ Ἀνακτοβούλια, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἠθέλον ἀσπασθῆ τὴν προκειμένην λύσιν, δὲν ἀρέσκονται νὰ φαίνωνται ὅτι περισυλλέγουσι πολιτικὰ σχέδια ἐκ τῶν ἐφημερίδων. «Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶπον, παρακαλῶ νὰ μὴ τηλεγραφήσῃτε τι σχετικὸν πρὸς τοὺς καιροὺς, πρὶν ἢ αὐτὸς ὁ ἀνακοινώσας ὑμῖν τὸ σχέδιον σᾶς τὸ ἐπιτρέψῃ».

Τοῦτο κατηγορηματικῶς μοὶ ὑπεσχέθη ὁ κ. Bouchier καὶ ἀπῆλθεν.

Εὐθὺς τῇ 20ῇ Φεβρουαρίου, ἅμα λαβὼν γνῶσιν τοῦ σημειώματός μου, ὁ Πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἀνεκοίνωσε τὸ περιεχόμενον πρὸς τοὺς λοιποὺς πέντε ἐνταῦθα συναδέλφους του, πάντες δὲ ἔσπευσαν νὰ φέρωσι τὰ καίρια αὐτοῦ θέματα εἰς γνῶσιν τῶν οἰκείων Κυβερνήσεων. Τέσσαρες ἐκ τούτων ἀπεδέχθησαν εὐμενῶς τὴν προτεινομένην λύσιν, κατὰ τὰ πλεῖστα αὐτῆς σημεία, μία παρουσιάσθη ἐπιφυλακτικὴ, ἀλλ' ἑτέρα ἐδήλωσεν ὅτι, πρὶν ἢ Ἑλλάς ἀποσύρῃ στρατὸν καὶ πλοῖα ἐκ Κρήτης, δὲν σκοπεῖ νὰ λάβῃ μέρος εἰς οἰανδήποτε περὶ τῶν Κρητικῶν συζήτησιν. Ἡ ἀντίστασις τῆς μᾶς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων δὲν ἀπεθάρρυνε τὰς λοιπὰς. Ἐξηκολούθησαν δραστηριῶς τὰς ἐνεργείας των ἵνα διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ πείσωσι τὴν διαφωνοῦσαν, πεποιθυῖαι ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἢ προσωπικὴ τέλος παρέμβασις τοῦ Ἀυτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας ἤθελε φέρει τὴν ποθουμένην ὁμοφωνίαν καὶ τὴν διὰ τῆς προτεινομένης λύσεως ἀποσόβησιν τῆς ἐπαπειλουμένης Ἑλληνοτουρκικῆς συγκρούσεως. Ἐάν τις ἀναγινώσκων τὰς μέχρι τοῦδε δημοσιευθείσας διπλωματικὰς Βίβλους τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, ἀναλογισθῆ ὅποσον χρόνων κατηνάλωσαν αἱ Κυβερνήσεις τῶν ἑξ Δυνάμεων, ὅπως φθάσωσιν ἐκάστοτε εἰς πλήρη ὁμοφωνίαν ἐπὶ δευτερευόντων τινῶν θεμάτων τῆς Ἀνατολικῆς κρίσεως, εὐλόγως δύναται νὰ εἰκάσῃ ὅτι μέτρον σοβαρὸν, οἷον ἐνεῖχεν ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος λύσις, πάντως ἤθελε προκαλέσει κατανάλωσιν χρόνου μεχρισοῦ ἐπιτευχθῆ ἢ ὁμοφωνία. Ὅτι σπουδαίως τινὲς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων εἶχον λάβει ὑπ' ὄψιν τὴν ἐν τῷ σημειώματι πρότασιν, ἀποδεικνύται, πλὴν ἢ ἄλλων δημοσιευθησομένων ἴσως βραδύτερον, καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ τῆς Γαλλίας κ. Hanotaux, ποιησαμένου ἐνώπιον τῆς Γαλλικῆς Βουλῆς, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 4ῆς Μαρτίου 1897 ἔ. π. τὴν πασίγνωστον δῶλωσιν, περὶ ἧς παρακατιῶν ποιήσομαι λόγον.

Ἄλλ' ἐνῶ ἐξηκολούθουν αἱ περὶ τοῦ Πρίγκιπος Γεωργίου διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἀνακτοβουλιῶν μετὰ πολλῆς πιθανότητος ἐπιτυχίας, ἀφοῦ τέσσαρες μὲν Δυνάμεις εἶχον ἤδη εὐμενῶς ἀποδεχθῆ τὴν ἰδέαν, μία ἦν ἐπιφυλακτικὴ, μόνον δὲ ἡ ἔκτη ἐξίτηι τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκ Κρήτης, δὲν ἀπέκρουσεν ὅμως διαρρηδὴν τὸ πρόσωπον τοῦ Πρίγκιπος, αἰφνης οἱ Καιροὶ τοῦ Λονδίνου, ἐν τῷ φύλλῳ αὐτῶν τῆς 24 Φεβρουαρίου 1897 ἔ.π., δημοσιεύουσιν, ἐκ τηλεγραφήματος τοῦ κ. Bouchier, τὰ περὶ λύσεως τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Πρίγκιπος Γεωργίου.

Τὸ φύλλον τοῦτο τῶν «Καιρῶν» ἐλήφθη ἐν Κερκύρα τὴν 28ην τοῦ αὐτοῦ μηνός, μεταξὺ δὲ ἄλλων ἀνέγραψε ταῦτα :

Ἐν Ἀθήναις, $\frac{23 \text{ Φεβρ.}}{7 \text{ Μαρτίου 1897.}}$

« Ἐν ταῖς παρούσαις κρίσιμοις δυσχερεῖαις πᾶσα πρότα-
 » σις παρουσιάζουσα εὐλογον πιθανότητα ἀποφυγῆς τῶν
 » ἐν πολέμου συμφορῶν δέον νὰ λαμβάνηται προσεκτικῶς
 » ὑπ' ὄψει. Ἐν προγενεστέρῳ τηλεγραφήματι ἐξέθηκα τὴν
 » ὑποβολὴν τῆς ἰδέας, ὅτι αἱ Δυνάμεις, ἐγκαθιστῶσαι αὐ-
 » τόνομον Ἡγεμονίαν ἐν Κρήτῃ, ἠδύναντο νὰ θέσωσιν ἐπὶ
 » κεφαλῆς τῆς Διοικήσεως τὸν Πρίγκιπα Γεώργιον τῆς Ἑλ-
 » λάδος μετὰ τοῦ τίτλου Ἡγεμόνος. Ἡ ἰδέα φαίνεται λίαν
 » ἀξία σπουδαίας προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν Εὐρωπαϊκῶν
 » Ἀνακτοβουλιῶν. Ἐὰν ἤθελε γίνεαι ἀποδεκτὴ, οὐδ' ἐλα-
 » χίστη δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι ὀλόκληρον τὸ
 » Ἑλληνικὸν ἔθνος ἤθελεν ἄσμενον συμμορφωθῆ πρὸς τὴν
 » ἤδη ἐξαγγελθεῖσαν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων, ὅτι ἡ Κρη-
 » τικὴ Αὐτονομία ἤθελε μετὰ προθυμίας γίνεαι δεκτὴ οὐ
 » μόνον ὑπὸ τῶν Νησιωτῶν ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Στε-
 » ρεῇ Ἑλλήνων, καὶ ὅτι δὲν ἤθελε παρουσιασθῆ δυσκολία
 » εἰς τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἐκ Κρήτης.

» Τοιαύτη λύσις, ἥτις ἤθελε, τοῦτο μὲν, ἰκανώσει
 » τὰς Δυνάμεις νὰ ἐκτελέσωσι πλῆρες τὸ ἑαυτῶν πρό-

» γράμμα, τοῦτο δέ, εὐχαριστήσῃ τοὺς τε Κρη̄τας καὶ τοὺς
« Ἑλληνας, δέον νὰ μὴ ἀπορριφθῆ̄ ἐκτὸς ἕνεκα σοβαρω-
» τάτων λόγων.»

Περὶ λήψης δὲ τοῦ ἄρθρου, καὶ εἰδικῶς τὸ ἀφορῶν εἰς
τὸν Πρίγκιπα μέρος, ἐπληρωθήθη αὐθημερόν πρὸς τὰς
Ἴ�θηναϊκὰς ἐφημερίδας.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἢ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ κατὰ-
στασις τῶν πνευμάτων ὑπέστη ριζικὴν καὶ ὅλως ἀπροσδό-
κην ἀλλοίωσιν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ προβῶ ἀφηγούμενος τὰ
περαιτέρω, δέον νὰ σημειωθῆ̄, ὅτι ἢ εἰς τὸ τελεσίγραφον
τῶν Δυνάμεων ἀπάντησις τῆς Κυβερνήσεως εἶχεν ἤδη
δοθῆ̄, ὅτι ἢ ἑξαήμερος προθεσμία τοῦ τελεσιγράφου εἶχε
λήξει ἀπὸ τῆς 24 Φεβρουαρίου ἕ. π. Μὴ βλέποντες δὲ
ἑξαναγκαστικόν τι μέτρον ἐκ τῶν προαγγελλέντων ἐφαρ-
μοζόμενον ἔπὸ τῶν Δυνάμεων κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν λι-
μένων, οἱ φιλοπόλεμοι εἶχον ἀναθαρρήσει, ὁ τύπος ἀνά-
πῶσαν ὥραν ἀνερρίπιζε τὴν πυρὰν, αἱ δὲ ἐλπίδες καὶ αἱ
ἔθνικαὶ ἀξιώσεις παντὸς ἐξηγημένου ἐγκεφάλου οὐδένα
πλέον ἠνείχοντο χαλινόν. Τοιαύτη, ὡς πάντες ἐνθυμοῦν-
ται, ἦν ἢ ἐν Ἀθήναις κρατοῦσα κατάστασις τῇ 28ῃ Φε-
βρουαρίου, καθ' ἣν ἀφίκετο ἐκ Κερκύρας ἢ περὶ τοῦ Πρίγ-
κιπος Γεωργίου εἰδησις. Ὅποιον δὲ ἦν τὸ ἀποτέλεσμα :

Ἀπὸ βαθυτάτης πρωΐας τῆς ἐπομένης, τουτέστι τῆς
1ης Μαρτίου, πολυπληθῆ̄ ἐξεχύθησαν ἀνά τὰς πλατείας,
τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς ῥύμας τῆς πρωτεύουσῆς τὰ μέλη τῆς
Ἑθνικῆς Ἐταιρείας, πολλαχοῦ τοὺς κορυφαίους αὐτῶν ἐπὶ
κεφαλῆς ἔχοντα, καὶ παράφορα, ἑξαλλά, μετὰ βοῆς καὶ
ἀγανακτικῆς κατ' ἄγγελον πρὸς τὰ εὐπίστα πλήθη τὴν διὰ
τοῦ διορισμοῦ τοῦ Πρίγκιπος λύσιν τοῦ Κρητικῆς ζητήμα-
τος ὡς ταπεινὴν μισθολογικὴν ἐπιχείρησιν, ὡς στρυγερὰν μη-
χανορραφίαν, ὡς σφραγίζουσαν τὴν διὰ παντὸς ἀπώλειαν
τῆς ἠρωϊκῆς νήσου, ὡς προδοσίαν τῶν ἔθνικῶν συμφερόν-
των ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Γενικεύοντες δὲ τὰς ἐνεργείας
τῶν προέβησαν μετὰ τινὰς ἡμέρας καὶ εἰς δημοσίευσιν ταυ-
τοτήμου προκηρύξεως ἐκ μέρους τοῦ ἀοράτου Κέντρου.

Ἦρκεσαν ἀληθῶς ταῦτα ὅπως ἐν ἀκαρεῖ ἐξεγείρωσι ρεῦμα λαϊκὸν ἀκατάσχετον κατὰ τῆς καταγελλομένης τοιαύτης δῆθεν πολιτείας τῆς Κυβερνήσεως. Ἄλλ' οἱ φίλοι ταύτης, βλέποντες τὸ τόσῳ ἀπειλητικῶς κατ' αὐτῆς ἀπαύστως ὀγκούμενον ρεῦμα καὶ φοβούμενοι ὅτι πρὸς σωτηρίαν τῆς δὲν θὰ ἦρκει ἀπλῆ διαβεβαίωσις, ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἀσπάζεται τὴν θρυλουμένην λύσιν, ἔκριναν δεξιώτερον καὶ συντελεστικώτερον εἰς ἀπαλλαγὴν τῶν ὑπουργῶν ἐκ τοῦ κινδύνου νὰ στρέψωσι τὴν λαϊκὴν ὄργην πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν, ἐπιρρίπτοντες τὴν εὐθύνην ἐπὶ τοὺς ἀνευθύνους. Οὕτω πως, παραλλήλως πρὸς τοὺς ἐταίρους τῆς Ἐθνικῆς, ἐξώρμησαν καὶ οἱ τῆς Κυβερνήσεως φίλοι πρὸς πᾶσαν τῆς πόλεως διεύθυνσιν, κραυγάζοντες μετὰ ἴσης ἱερᾶς ἀγανακτήσεως : «ναὶ, προδοσία, ἀλλ' ἐκεῖ ἐπάνω εἶναι οἱ προδόται. Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐννοεῖ ἄλλο εἰμὴ ἔνωσιν τῆς Κρήτης» !

Οἱ διατρίβοντες εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας γινώσκουσιν, ὅτι ὑπάρχουσι παρὰ τοῖς ἔθνεσι στιγμαὶ ψυχολογικῆς τινος κατὰστάσεως, καθ' ἧς τὰ παραδοξότερα τῶν πραγμάτων πιστεύονται· ὅσῳ δὲ μᾶλλον παράδοξα εἶνε ταῦτα, τόσῳ ἰσχυρότερον ἔχεται αὐτῶν ἡ λαϊκὴ πίστις. Τοιαύτη τις ἀναντιρρήτως ἦν τότε ἡ ψυχολογικὴ κατάστασις οὐ μόνον τῶν ἀστών τῆς πρωτευούσης, ἀλλὰ σχεδὸν σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀπὸ τῶν ἐν Χανίοις σφαγῶν κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1897, τὰ νεῦρα παντὸς Ἑλλήνου διετέλουσαν ἐν ἐξεγέρσει. Ἡ γνῶσις ὅτι οἱ στυγεροὶ ἐκεῖνοι φόνοι ἀθῶων γυναικοπαίδων εἶχον μετὰ σκληρᾶς ψυχραιμίας σχεδιασθῆ καὶ ἀποφασισθῆ ἐν τοῖς Βασιλείοις τοῦ Γιλδιζ πρὸς ματαίωσιν τῶν παραχωρήσεων τῆς 13ης Αὐγούστου 1896, ὁ φόβος ὁμοίων ἢ καὶ μειζόνων δεινῶν ἀπειλούντων τὰς Χριστιανικὰς τῆς νήσου οἰκογενείας, ἡ καταφανὴς βραδύτης τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας περὶ τὴν λῆψιν μέτρων πρὸς προστασίαν τῶν κινδυνευόντων, αἱ ἐπικλήσεις τῶν Κρητῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τὰ πολεμικὰ κινήματα τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ἀποστολὴ πλοίων

εἰς τὰ Κρητικά ὕδατα, ἡ ἐκστρατεία τοῦ κ. Βάσσου, αἱ ἐσπευσμένοι καὶ ἐπιδεικτικαὶ ἀναχωρήσεις στρατευμάτων εἰς Θεσσαλίαν καὶ Ἑπειρον, αἱ ἐνέργειαι τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας, τὸ τελεσίγραφον τῶν Δυνάμεων, ἡ ἀπειλὴ ἀποκλεισμοῦ τῶν Ἑλληνικῶν λιμένων, αἱ ἐν τῇ Βουλῇ συζητήσεις, αἱ Κυβερνητικαὶ δηλώσεις καὶ ἀντιδηλώσεις, τὰ πάντα συνέτρεχον εἰς τὸ νὰ πλάσωσιν ἐνταῦθα κατάστασιν διαρκoῦς νευρικῆς διαταράξεως ἐκ τῶν κινδυνωδεστάτων. Τὴν κατάστασιν ταύτην ἐπεδείνωσαν τὰ ὑπὸ τῶν φίλων τῆς Κυβερνήσεως διαβoούμενα ὅτι « ἄ ν ω θ ε ν καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐπεδιώκετο ἡ διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Πρίγκιπος λύσις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος ».

Καὶ ταῦτα διεδίδοντο οὐχὶ ἐν Ἀθήναις μόνον, ἀλλ' ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ὡς οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐνθυμοῦνται. Καὶ τὸ ρεῦμα τὸ φοβερὸν τῆς κοινῆς ἀγανακτήσεως, δεξιῶς ἀποτραπὲν τῆς κατὰ τῶν ὑπουργῶν διευθύνσεως, ἤρξατο λαμβάνον ἄλλην πολλῶ πλεον ἐπικίνδυνον. Πάντες ἐβλεπον ὅτι, ἐν ἧ τὰ πράγματα εἶχον περιέλθει θέσει, ἤρκει τις τυχαία ἐλαχίστη ἀφορμὴ, ὅπως ἐπισκῆψωσιν ἄλλης φύσεως ἐσωτερικοὶ ἐν τῇ χώρα περισπασμοί, δυνάμενοι ἀνεπανορθῶτους νὰ φέρωσι ζημίαις. Τὸν κίνδυνον τοῦτον ἀντιληφθεῖσα, ἐσπευσεν ἡ Κυβέρνησις καὶ διὰ προφορικῶν καὶ διὰ δημοσιογραφικῶν ἀνακοινώσεων νὰ διαβεβαιώσῃ τὸ κοινόν, ὅτι οὐδεὶς ἐγένετο λόγος περὶ λύσεως, οἷα ἐθρυλεῖτο, καὶ ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐπιμένει ζητοῦσα τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης ἢ τοῦλάχιστον τὴν διοίκησιν αὐτῆς κατὰ τὰ περὶ Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης κρατοῦντα. Καὶ ἦσαν εἰλικρινεῖς αἱ διαβεβαιώσεις αὗται τῆς Κυβερνήσεως· διότι αὐτὴ οὐ μόνον ἠγνόει ὅτι εἶχε γίνει πρότασις περὶ λαμβάνουσα τὸν διορισμὸν τοῦ Πρίγκιπος καὶ συζητούμενη μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἀνακτοβουλίων, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐπισήμοις αὐτῆς δηλώσει πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Δυνάμεων τὴν ἀπέκλειε κατηγορηματικῶς τῶν λύσεων, ἃς θὰ ἐδέχετο, ὡς ἀποδείκνυται ἐκ τηλεγραφήματος τοῦ ἐνταῦθα Πρεσβευτοῦ τῆς Ἰταλίας πρὸς τὸν

ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν κ. Visconti Venosta, ὅπερ ἔχει οὕτως :

Ἐν Ἀθήναις, $\frac{27 \text{ Φεβρουαρίου } 1897}{11 \text{ Μαρτίου}}$

« Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς (κ. Ἀλέξ. Σκουζῆς) μοι εἶπεν ὅτι τὸ δημόσιον φρόνημα ἐν Ἑλλάδι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ δεχθῆ τὴν αὐτονομίαν ἐν Κρήτῃ, οἷα ἐπροτάθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων. Ἡ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀποδοχὴ τοιαύτης αὐτονομίας ἦθελεν ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν πτώσιν τῆς Δυναστείας.

« Ὁ Ὑπουργὸς μοι ἔδωκε νὰ ἐννοήσω ὅτι, τὸναντίον, τὸ δημόσιον φρόνημα θὰ ἱκανοποιεῖτο, ἐὰν παρεχωρεῖτο τῇ Κρήτῃ θέσις ὅμοια τῇ τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης πρὸς τὴν Αὐστροουγγαρίαν. Τοιαύτη λύσις θὰ εἶχε τὸ πλεονέκτημα νὰ μὴ θίγῃ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας, τὴν ὁποίαν αἱ Δυνάμεις ἐπιθυμοῦσι νὰ διατηρήσωσι. » (Πρασίνη Βίβλος, 1897, σελὶς 183, ἀριθ. ἔγγρ. 388).

Αἱ ἐπαινημμένα διαμαρτυρίαι τῆς Κυβερνήσεως ἀνεχαίτισαν πρὸς στιγμὴν τὴν βιαίαν φορὰν τοῦ λαϊκοῦ ῥεύματος. Ναὶ μὲν οὐδεμίαν πλέον πίστιν ἔτρεφον τὰ πλήθη πρὸς τοὺς λόγους τῶν ὑπουργῶν, ἀλλ' ὑπερίσχυσε σχετικῆ τις φρόνησις καὶ, μεχρισοῦ σαφηνισθῶσι κάλλιον τὰ πράγματα, ἡ ἔκρηξις ἀνεβλήθη, ὅτε νέον γεγονός ἐπίνεγκε νέον σφοδρότατον παροξυσμὸν ἐν τῇ κρισιμωτάτῃ ἐκείνῃ καταστάσει. Τῇ 4ῃ Μαρτίου ἔ. π. ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Γαλλίας κ. Hanotaux ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων ἐποιήσατο δῦλωσιν, καθ' ἣν, πλὴν ἄλλων, εἶπε ταῦτα :

« Γινώσκετε τὴν ἀπάντησιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως· ἔδωκε νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι θὰ ἠδύνατο ν' ἀπομακρύνῃ τὰ πλοῖα αὐτῆς ἐκ τῶν Κρητικῶν ὑδάτων, ἀλλ' ἠρνήθη ν' ἀνακαλέσῃ τὰ στρατεύματα τοῦ συνταγματάρχου Βάσσου. »

« Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν αὐτονομίαν τῆς Κρήτης, χωρὶς νὰ φθάνῃ μέχρι τῆς ἀξιώσεως — ὡς ἔπρατε πρότε-

ρον — τῆς παραχρῆμα ἐνώσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐξή-
τησεν ἐπισήμως ὅπως κληθῶσιν οἱ Κρηῖτες ν' ἀποφανθῶ-
σι διὰ δημοψηφίσματος περὶ τῆς τύχης τῆς νήσου».

« Ἐκ τοτε, διὰ διαφόρων ἡμιεπισήμων
» διαδημάτων, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐφάνη διατε-
» θειμένη νὰ δεχθῆ ἑτέρας λύσεις, ν' ἀναγνωρίσῃ δὲ καὶ
» αὐτὴν τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, ἀλλ' ἐξαιτουμέ-
» νη ὑπὲρ τῆς νήσου εἴτε πολίτευμα ἀνάλογον πρὸς τὸ τῆς
» Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, εἴτε διοίκησιν ἐμπειστηνέ-
» νην εἰς τὸν Πρίγκιπα Γεώργιον». (Κιτρίνη Βίβλος 1897,
» ἀριθ. ἐγγρ. 327).

Ἡ δύλωσις αὕτη τοῦ Γάλλου Ὑπουργοῦ κατέπληξε τὴν
Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Ἡ Κυβέρνησις ἐγίνωσκε κάλλι-
στα ὅτι οὐδὲν τοιοῦτο διάδημα οὔτε ἐπίσημον οὔτε ἡμει-
πίσημον οὔτε ἀνεπίσημον εἶχε πρὸς οὐδένα ποιήσει. Ἡ
Κυβέρνησις ἐγίνωσκεν ἀριστα ὅτι ἡγνόμενος ὅτι εἶχε
ποτὲ γίνεαι τοιαύτη πρότασις περὶ Πρίγκιπος Γεωργίου,
ὅπως ἡγνόμενος καὶ τὰς ἐπὶ τῆς προτάσεως ταύτης διαμειβο-
μένας σκέψεις τῶν ἀνακτοβουλιῶν. Πόθεν ἀρα ὀρμώμενος
ἐποίησατο τοιαύτην δύλωσιν ὁ κ. Hanotaux; Ἡ Ἑλλη-
νικὴ Κυβέρνησις—δικαίως— ἠθέλησε νὰ τὸ μάθῃ· ἐτηλε-
γράφησεν ὅθεν πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις ἀντιπρόσωπον αὐτῆς
νὰ ἐρωτήσῃ τὸν Γάλλον Ὑπουργὸν «τίς ἐποίησατο τὰ ἡμει-
πίσημα διαδήματα, ἅτινα ἀνέφερεν ἐν τῇ πρὸς τὸ Κοινο-
βούλιον δηλώσει του». Ὁ κ. Hanotaux, ὡς γνωστὸν, ἀπάν-
τησεν ὅτι «τὰ διαδήματα ὧν ἐμνήσθη ἐν τῇ δηλώσει του,
» δὲν ἐποίησατο ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις οὔτε ἐν Ἀθήναις
» πρὸς τὸν κ. Bourée, οὔτε ἐν Παρισίοις διὰ τοῦ Ἑλλήνου
» πρεσβευτοῦ». Τοῦτου δ' ἐρωτήσαντος καὶ αὐθίς «τίς λοι-
» πὸν τὰ ἔκαμεν;» ὁ κ. Hanotaux ἀνταπάντησεν ὅτι «δὲν ἔχει
» νὰ δώσῃ λόγον περὶ τῶν πηγῶν τῶν πληροφοριῶν του».

Τὸ περὶ τῶν ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ δηλώσεων τοῦ κ. Ha-
notaux τηλεγράφημα δὲν ἀνεκοινώθη ἐνταῦθα ἅμα τῇ λήψει
του. Καὶ ὀρθῶς. Διότι, δημοσιευόμενον ἐξαπίνης καὶ ἀνευ-
τινὸς ἐξηγήσεως ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, ἠθελε προ-

καλέσει τὴν μόλις καταστέλλομένην ἔκρηξιν. Ἀνεκοινώθη μόνον μετὰ τινὰς ἡμέρας, ἀφοῦ ἡ Κυβέρνησις ἔλαβε τὴν εἰς τὸ ἐρώτημά της ἀπάντησιν τοῦ κ. Hanotaux, ἦν πως παρηλλαγμένην κατὰ τὴν φράσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἐδημοσίευσεν διὰ τῶν φίλων αὐτῆς φρονουσῶν ἔφημερίδων.

Παρουσιάζεται καὶ νῦν ἡ ἀπορία πόθεν τρώντι ὀργώμενος ὁ κ. Hanotaux ἐχαρακτήρισεν ὡς ἡμιπέσιμον διάβημα τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως «τὴν περὶ τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου πρότασιν ἐνὸς ιδιώτου». Τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας, ἥτις καὶ ἐμὲ αὐτὸν κατεῖχεν ἐπὶ μακρὸν, ἀνεῦρον κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1897. Δύο περίπου μῆνας μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἀποχώρησίν μου, ὁ ἐνταῦθα ἀντιπρόσωπος μίᾱς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, λόγου γενομένου περὶ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Πρίγκηπος, με παρεκάλεσε νὰ τῷ εἶπω «ἐάν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπεμψα τῷ Πρεσβευτῇ τῆς Ἀγγλίας τὰς γνωστὰς προτάσεις, ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς διετέλει ἐν γνώσει τοῦ διαβήματός μου ἐκείνου». Τὸν διεβεβαίωσα ὅτι ἡ Α. Μ. τελείως ἠγνόει τότε τὸ διάβημά μου καὶ ὅτι τοῦτο προήρχετο ἀποκλειστικῶς ἐξ ἀτομικῆς πρωτοβουλίας. «Ὅτε—ἀπάντησεν ὁ μεθ' οὗ συνδιελεγόμεν Πρεσβευτῆς—ὁ κ. Egerton ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς λοιποὺς ἀντιπροσώπους τῶν Δυνάμεων τὰς ἐν τῷ σημειώματι προτάσεις σας, πάντες ὑπελάδομεν ὅτι ἡ Α. Μ. διετέλει ἐν γνώσει αὐτῶν καὶ ὅτι ἐμμέσως ἐζήτηίτο δι' αὐτῶν ἡ λύσις τῶν δυσχερειῶν, αἵτινες εἶχον προκαλέσει τὸ τελεσίγραφον. Ὑπὸ τοιαύτης δὲ εἰκασίας κατεχόμενοι ἐσπεύσαμεν νὰ τηλεγραφήσωμεν τὰς προτάσεις σας εἰς τὰς Κυβερνήσεις ἡμῶν».

Αὐτὰ ταῦτα μοὶ ἐπανέλαβεν ὀλίγας ἡμέρας βραδύτερον καὶ ἕτερος ἀντιπρόσωπος Μ. Δυνάμεως. Αὐτὰ δὲ ταῦτα ἐξηγοῦσι πληρέστερα τὰς δηλώσεις τοῦ κ. Hanotaux, φωτίζουσι δὲ καὶ τὸν κ. Bérard, ὅστις, ἀναφέρων τὴν ἀπὸ τοῦ βήματος δῆλωσιν τοῦ Γάλλου Ὑπουργοῦ, ἔγραφε ταῦτα :

«Ὁ κ. Δηλιγιάννης ὠρκίσθη ὅτι οὔτε αὐτὸς οὔτε ὁ ἐν

» Παρισίοις ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ εἶπον ποτέ τι τοιοῦτο.
 » Ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ δὲν δύνανται νὰ
 » τεθῶσιν ἐν ἀμφιβολίᾳ· ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἔκαμε
 » τοιαύτας προτάσεις· ἄρα ἄλλος τις πρέπει νὰ τὰς ἔκαμεν.
 » Ἡ Ἑλλάς οὐδεμίαν εἶχε κλίσιν καὶ οὐδὲν συμφέρον εἰς
 » ἐγκατάστασιν τῆς ἡγεμονίας· καὶ αὐτοὶ οἱ Κρηῖτες δὲν
 » ἤθελον ἢ τὴν ἔνωσιν· ἀλλ' ἴσως αἱ κλίσεις, αἱ εὐχαὶ καὶ
 » τὰ συμφέροντα τοῦ Βασιλέως ἦσαν διάφορα». (V. Bérard,
 Les affaires de Crète, σελ. 345).

Ὅπως οἱ ἐνταῦθα ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων, οὕτω
 καὶ ὁ κ. Bérard πεπλανημένως ἐξέλαβεν ὅτι ἡ περὶ τοῦ
 Πρίγκηπος πρότασις ἀπέρρεεν ἐκ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως.

Ἄλλ' ἐὰν αἱ δηλώσεις τοῦ κ. Hanotaux προὔξενον κα-
 τὰ πληξιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἐπίνεγκον καὶ
 εἰς τὴν ἀπὸ ἡμερῶν πολλῶν κρατοῦσαν ἐξέγερσιν τοῦ δημο-
 σίου φρονήματος ὑποτροπὴν λίαν ἐπικίνδυνον, ὡς ἐκ τῆς
 ὁποίας ξένοι ἀντιπρόσωποι ἔκριναν ἀναγκαῖον νὰ γνωρί-
 σωσιν εἰς τὰς Κυβερνήσεις των ὅτι, «τό γε νῦν ἔχον, ἀντὶ
 καλοῦ, ὁ διορισμὸς τοῦ Πρίγκηπος δύναται νὰ προκαλέσῃ
 σοβαρὰς ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας». Τούτων δὲ γνωστῶν γε-
 νομένων ἐν Εὐρώπῃ, Πρεσβεῖαι τινες ἐπληροφόρηθησαν
 ὑπὸ τῶν οἰκείων Κυβερνήσεων τῇ 10ῃ Μαρτίου ἔ. π. ὅτι
 «ἐνώπιον τῆς ἐπικινδύνου ἐξεγέρσεως τῶν πνευμάτων ἐν
 Ἑλλάδι κατὰ τῆς ὑποψηφιοῦτος τοῦ Πρίγκηπος, καὶ αὐταὶ
 αἱ εὐμενῶς ὑπὲρ ταύτης διατεθεῖσαι Δυνάμεις ἀναγκάζον-
 ται νὰ θέσωσι ταύτην κατὰ μέρος».

Ἐγνώσθη τοῦτο ἐνταῦθα εἰς στενωτάτον κύκλον, τὴν δὲ
 νέαν τροπὴν τῶν πραγμάτων ἐδήλωσεν ὁ κ. Hanotaux πρὸς
 τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Γαλλίας τηλεγραφήσας πρὸς αὐ-
 τοὺς τῇ 14ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἔ. π. τάδε :

Παρίσις 14]26 Μαρτίου 1897.

«Ἐνεκα τῶν περιστάσεων φαίνεται δυσχερὲς νὰ
 ἐπέλθῃ συμφωνία ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς Γενικοῦ Διοι-
 κητοῦ τῆς Κρήτης.

«Φρονοῦμεν ὅτι ἐφ' ὅσον αἱ Δυνάμεις δὲν φθάσωσιν εἰς
 » συνεννόησιν ἐπὶ τῆς ὀριστικῆς ἢ προσωρι-
 » νῆς ἐκλογῆς ἐνὸς Γενικοῦ Διοικητοῦ, δὲν
 » εἶνε δυνατὸν ἢ ν' ἀνατεθῆ εἰς τὸν Σύλλογον τῶν Ναυάρ-
 » χων ἢ μέριμνα, κτλ.» (Κιτρίνη Βίβλος, 1897. ἀριθ. ἐγγρ.
 423). ἐνῶ ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς Διπλωματικῆς Βίβλου λίαν ἐμ-
 φαντικῶς πληροφοροῦμεθα, ὅτι καὶ μέχρι τῆς 17ης ἔ. π.
 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς «ἡ Ῥωσικὴ Κυβέρνησις ἐγνώριζεν εἰς
 » τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτὴν αὐτῆς ὅτι, προ-
 » κειμένου περὶ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς Κρήτης, εἶνε ἐπά-
 » ναγκες νὰ γίνῃ ἐκλογὴ τοιαύτη, ὅποια νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς
 » τὸν λαὸν τῆς νήσου ἐμπιστοσύνην». (Κυανῆ Βίβλος, 1897,
 ἀριθ. ἐγγρ. 373). Γνωστὸν δὲ τυγχάνει εἰς τὸ ἐνταῦθα ἐπὶ
 τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργείων ὅτι ἡ Ῥωσικὴ Κυβέρνησις
 ἐφρόνει καὶ τότε ὅτι οὐδεὶς μᾶλλον τοῦ Πρίγκηπος Γεωρ-
 γίου ἠδύνατο νὰ ᾖ ἀρεστὸς εἰς τοὺς Κρητάς.

Ἄλλ' ἡ ἐξέγερσις τοῦ δημοσίου φρονήματος οὐδόλως
 κατέπαυε καὶ, μολονότι ἡ Κυβέρνησις διὰ τῆς «Πρώτης»
 τῆς 13ης Μαρτίου 1897, διεβεβαίωσεν αὐθεντικῶς ὅτι «μίαν
 » καὶ μόνην ἐποιήσατο πρότασιν λύσεως τοῦ ζητήματος
 » τῆς Κρήτης, ἐκείνην ἥτις περιείχετο εἰς τὴν ἀπάντησιν
 » αὐτῆς πρὸς τὴν διακοίνωσιν τῶν ἐξ Μεγάλων Δυνάμεων,
 » ἥτις καὶ ἀνεκοινώθη καὶ κατετέθη εἰς τὴν Βουλὴν, καὶ ὅτι
 » πρότασιν ἐτέραν δὲν ὑπέβαλεν οὔτε πρὸς τὰς ἐξ Δυνά-
 » μεις, οὔτε πρὸς τινὰ ἐξ αὐτῶν», ὅμως ἐδυσπίστουν οἱ
 πλεῖστοι ὅτι ἡ ὑποψηφιότης τοῦ Πρίγκηπος ἐγκατελείφθη,
 αἱ ἀπειλαὶ ἐξηκολούθουν καὶ οἱ κίνδυνοι—εἴπερ ποτὲ σοβα-
 ροί—ὑφίσταντο.

Ἐγίνωσκον ἤδη ὅτι ἡ περὶ τῆς ὑποψηφιότητος ἰδέα εἶ-
 χεν ἀτυχῶς ναυαγήσει ἐν Εὐρώπῃ· ἀνελογίσθην ὅτι, εὐθύς
 ὡς εἶδον κατ' ἀρχὰς τὴν ὑπὸ τῶν ξένων εὐμενῆ ἀποδοχὴν
 τῆς ἰδέας μου, μετακαλεσάμενος παρ' ἐμοὶ φίλους τινὰς ἐκ
 τῶν παρεπιδημούντων ἐπιφανῶν Κρητῶν, τοὺς ἠρώτησα
 τί ἐφρόνουν περὶ Αὐτονόμου πολιτεύματος ἐν Κρήτῃ ὑπὸ
 τὴν ἡγεμονείαν τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, καὶ ὅτι πάντες

μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐξεδήλωσαν θερμοτάτας εὐχὰς ὑπὲρ τῆς πραγματοποιήσεως τοιοῦτου ἀγαθοῦ.

Ἀνελογίσθην ὅτι—κατὰ τὴν ἀνέκαθεν κρατοῦσαν συνήθειαν τῶν Κρητῶν νὰ γράψωσι πρὸς τοὺς ἐν τῇ νήσῳ συμπατριώτας ὅ,τι ἂν καινὸν περὶ Κρήτης ἀκούσωσι—λίαν πιθανὸν ἦτο ὅτι οἱ μεθ' ὧν περὶ τούτου εἶχον συνδιαλεχθῆ Κρηῖτες εἶχον ἤδη γράψει πρὸς τοὺς ἐν τῇ νήσῳ· ἀνελογίσθην ὅτι οἱ ἐν Κρήτῃ ἀγωνιζόμενοι θ' ἀπεδέχοντο μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνθουσιασμοῦ τὴν ιδέαν τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Πρίγκηπος, καὶ ὅτι, ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῇ μωρᾷ ἐντεῦθεν ἀντιδράσει, ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ προβῶσιν αἰφνης εἰς τὴν ἀνακέρυξιν αὐτοῦ ὡς Ἡγεμόνος τῆς Κρήτης. Ἄλλ' ἐὰν τοῦτο ἐλάμβανε χώραν κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐκεῖ, ὁποίας ἄρα θὰ εἶχε συνεπειὰς ἐνταῦθα; Ὁ ὄχλος καὶ οἱ ἀχαλίνωτοι ὁπαδοὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας, οἱ ἀντὶ πάσης θυσίας ἐπιδιώκοντες τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, διότι οἱ στρατάρχαι τῶν ἐβεβαίουν ὅτι εἰς χεῖρας τῶν ἐκράτου τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀνατολῆς, ἤθελον καὶ αὐθις κραυγάζει: «δὲν βλέπετε; ὁ Βάσσος ὤθησε τοὺς Κρηῖτας ν' ἀνακηρύξωσι τὸν Πρίγκηπα ἡγεμόνα· ἀλλ' ὁ Βάσσος εἶνε ὑπασπιστὴς τοῦ Βασιλέως· ἄρα ἐνίργησε καθ' ὑψηλὴν διαταγὴν· ἄρα ἰδοὺ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἡ προδοσία!»

Καὶ ἐπειδὴ οἱ λόγοι οὗτοι θὰ ἐφαίνοντο εἰς ἄκρον ὁμοιολήθεις, τίς ἠδύνατο νὰ ἐγγυηθῆ, ὅτι μωρὰ πλήθη ἐξερεθιζόμενα ὑπ' αὐτῶν δὲν θὰ ἐξετρέποντο εἰς μωρὸν τι κατὰ τοῦ Θρόνου κίνημα, ὅπερ θὰ ἐπίνεγκε τελείαν ἐν ταῖς περιστάσεσιν ἐκείναις καταστροφὴν καὶ εἰς τὸν ἔσω καὶ εἰς τὸν ἔξω Ἑλληνισμόν;

Τότε λοιπόν, καὶ μόνον τότε, γινώσκων ἤδη, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ἡ ὑποψηφιότης τοῦ Πρίγκηπος εἶχε τεθῆ κατὰ μέρος, καὶ φοβούμενος ὀλέθριον τὸν ἐνταῦθα ἀντίκτυπον τῆς τυχὸν ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἀναγορευσεῶς του, ἐθεώρησα καθῆκον νὰ γράψω τῇ 14ῃ Μαρτίου 1897 ἔ. π. τὴν ἐπιστολὴν, ἣν ὑπάλληλοί τινες, ζωηρὰν ἔχοντες φαντασίαν, ἀνεβίβασαν εἰς ἐγκύκλιον ἐκ 2000 ἀντιτύπων!

Τὴν ἐπιστολὴν ὁλόκληρον ἔγραψα ἰδίᾳ χειρὶ, ἐστάλη δὲ εἰς εἴκοσι καὶ δύο μόνον ἀντίτυπα ληφθέντα διὰ πολυγράφου. Ἐκ τούτων τέσσαρα μὲν ἐστάλησαν εἰς Ἀκρωτήρι, τὰ δὲ δεκαοκτὼ παρέδωκα τῇ 16 Μαρτίου 1897 ἔ. π. εἰς φίλον Κρητᾶ, ὅστις, μέλλων νὰ μεταβῇ εἰς Ἀλικιανού, πάνυ εὐγενῶς προσνήχθη νὰ τὰ κομίσῃ εἰς τὸ ἐκεῖσε στρατόπεδον, ἔνθα, καθὰ κατόπιν ἐπληροφορήθην, λόγῳ τῶν ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ δυσχερῶν συγκοινωνιῶν, μόλις μετὰ δέκα ὅλας ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν ἀναχωρήσεώς του κατώρθωσε νὰ φθάσῃ, τουτέστι περὶ τὴν 26ην Μαρτίου.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ λόγοι, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ γράψω τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην. Καίτοι ἐγὼ αὐτὸς εἶχον ὑποδείξει ὡς ἀγαστὴν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος τὴν αὐτονομίαν τῆς νήσου ὑπὸ τὴν ἡγεμονεῖαν τοῦ Ἑλλήνου Βασιλόπαιδος, καὶ ὑπεστήριζον ταύτην παρὰ πολλοῖς ἐκ τῶν παρεπιδημούντων Κρητῶν, ὡς θετικώτατα οὗτοι ἐνθυμοῦνται, ἐγὼ αὐτὸς πάλιν ἠναγκάσθην νὰ συστήσω τὴν μὴ ἀποδοχὴν τοιαύτης λύσεως, ὅπως προληφθῶσιν ἄλλα ἐν Ἑλλάδι ἀπειλούμενα δεινά, πολλῶν μείζονα τῆς ἐπί τινα ἔτι χρόνον παρατάσεως τῆς καταστάσεως ἐν Κρήτῃ. Καὶ ὅτε προέβαλλον τὴν ἰδέαν τῆς διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Πρίγκιπος λύσεως τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος—ἰδέαν ἣν οὐδεὶς ἄλλος εἶχε διατυπώσει πρὸ ἐμοῦ—πέποιθα ὅτι ὑπηρετοῦν τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, καὶ ὅτε, βλέπων ἐπικειμένους ἐκ τοιαύτης λύσεως ἐσωτερικοὺς κινδύνους, ἐγγωμάτευσα πρὸς τοὺς Κρητᾶς ὑπὲρ τῆς μὴ ἀποδοχῆς αὐτῆς, πέποιθα ὅτι τὰ ὑπηρετοῦν ἕξ ἴσου καὶ ἔτι πλέον.

Ἡδυνάμην νὰ παύσω ἐνταῦθα τὸν λόγον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπανειλημμένως διὰ τε τοῦ τύπου καὶ διὰ ζώσης ἐγένοντο ἀπόπειραι ὑπὸ μελῶν καὶ φίλων τῆς τότε Κυβερνήσεως νὰ μεταθέσωσι τὰς εὐθύναις παραπειθόντες τὸ κοινόν, ὅτι ἢ μὲν Κυβέρνησις ἐκείνη εἶχε προπαρασκευάσει τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Πρίγκιπος Γεωργίου καὶ τὴν διὰ τοῦ διορι-

σμοῦ του λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἐγὼ δὲ διὰ τῆς πρὸς τοὺς Κρη̄τας ἐπιστολῆς μου ἐματαίωσα ταύτην καὶ συνεπῶς εἰμὶ ὁ ὑπεύθυνος τοῦ ἐπακολουθήσαντος πολέμου, ἀναγκάζομαι νὰ προσθέσω ὀλίγα τινὰ ἔτι.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ἡ ἐπιστολή μου ἀφίκετο εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀλικιανοῦ τὴν 26ην ἢ τὴν 27ην Μαρτίου 1897 ἔ. π. Ἄλλ' ἐκ τῆς ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς καταθέσεως τοῦ κ. Γεννάδου εἶδομεν, ὅτι ἅπαντα τὰ ἀντίγραφα αὐτῆς κατεσχέθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Βάσσου· ἄρα δὲν ἐκυκλοφόρησαν· ἄρα οὐδαμῶς ἐπηρέασαν τοὺς Κρη̄τας εἰς τὰς ἀποφάσεις των· ἄρα κατ' οὐδὲν ἀντέδρασαν εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Κυβερνήσεως. Ἄλλως τε Κυβέρνησις Κράτους συντεταγμένου παραπονουμένη ὅτι ἐν ἄτομον, κατὰ τοιοῦτους καιροὺς, ἥσκησεν ἐν Κράτει μείζονα ἢ ἐκείνη ἐπιρροήν, καὶ ὅτι μία ἐπιστολή του ἤρκεσε ν' ἀνατρέψῃ τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ πολιτικὰ μίᾳ Κυβερνήσεως σχέδια, προκαλεῖ βεβαίως πικρὸν εἰς βάρος τῆς μειδιάμα καὶ ἥκιστα περὶ τῆς ἐπαρκειᾶς τῆς κολακευτικόν. Ἄλλὰ μὴ τοι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶχεν ἀποδεχθῆ τὴν διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Πρίγκιπος λύσιν τοῦ ζητήματος, ἢ εἶχε κἂν συστήσει τὴν ἀποδοχὴν αὐτῆς πρὸς τοὺς Κρη̄τας;

Ὅπως τοῦναντίον! Ὅτε τῇ 17ῃ Μαρτίου 1897 ἔ. π. ἐπιδελεγραφήθη ὑπὸ τοῦ ἐν Βερολίῳ ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ὑπὸ Πρεσβευτοῦ Μεγάλῃς Δυνάμεως τῷ ἀνεκοινώθη ὅτι «ἡ ὑποψηφιότης τοῦ Πρίγκιπος Γεωργίου θὰ εἶχε σήμερον σπουδαίας πιθανότητας ἐπιτυχίας,» ὁ κ. ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἰπουργὸς ἀπάντησεν ἐντεῦθεν τῇ ἐπομένῃ, 18ῃ Μαρτίου, ἀποκρούων τὴν ὑποψηφιότητα καὶ ἀπαιτῶν λύσιν «κατὰ τὸ σύστημα τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης». Ὅτε δὲ πάλιν ὁ ἐν Ῥώμῃ ἐπιτετραμμένος τὰ τῆς Ἑλλάδος ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῇ 26ῃ Μαρτίου 1897 ἔ. π. ὅτι, τοῦ κ. Visconti Venosta εἰπόντος αὐτῷ, ὅτι «οἱ ἐν Ἑλλάδι δὲν θὰ ἐδέχοντο τὴν διὰ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Πρίγκιπος λύσιν», ὁ ἐπιτετραμμένος ἀπάντησεν ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὴν δεχθῶσιν, ἐὰν παραμείνῃ ὁ

Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐν Κρήτῃ», ὁ κ. Ἄλ. Σκουζὲς ἀπάντησε τῇ ἐπομένῃ, ἤτοι τῇ 27ῃ Μαρτίου, ἐπιτιμῶν δριμύως ἐπὶ τούτοις τὸν ἐπιτετραμμένον καὶ ἐντελλόμενος αὐτῷ νὰ σπεύσῃ νὰ δηλώσῃ τῷ κ. Visconti Venosta, ὅτι «δοσά τῷ εἶπε τῇ προτεραίᾳ περὶ Πρίγκηπος ἦσαν ἀπολύτως ἀτομικὴ του γνώμη καὶ οὐχὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως».

Ἐκ τούτων πρόδηλον εἶνε ὅτι μέχρι τοῦλάχιστον τῆς 27^{ης} Μαρτίου ἔ. π. ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διὰ τῶν ἐπισήμων δηλώσεών της ἀπέκρουε τὴν ἰδέαν τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Πρίγκηπος, ἐπέμενε δὲ ἀμετακλίτως εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης, ἢ εἰς τὴν προσάρτησιν αὐτῆς κατὰ τὴν μέθοδον τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης. Ἄρα, οὐχὶ ἡ μῆπω κυκλοφορήσασα πρὸς τοὺς Κρητὰς ἐπιστολὴ μου, ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ Κυβέρνησις κατεπολέμει τὴν διὰ τῆς Ἡγεμονίας λύσιν τῷ Κρητικῷ ζητήματι.

Τέλος τῇ 28ῃ Μαρτίου, κατόπιν ἐπισήμου διαταγῆς, εἰσέβαλον οἱ ἀντάρται εἰς Κρανιά· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ γεγονός τοῦτο ἡ Κυβέρνησις ἀπέκρουε τὴν αὐτονομίαν ἐν Κρήτῃ. ὡς καταγγέλλει διὰ τοῦ ὄδε παρατιθεμένου τηλεγραφήματος τῆς 31 Μαρτίου 1897 ἔ. π. ὁ Πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν Μαρκήσιον Σώλσβαρν :

« Ὅφείλω μολαταῦτα νὰ προσθέσω ὅτι, » καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν αὐτονομίαν ἐν Κρήτῃ, τὸ ὄργανον τοῦ κ. Δηλιγιάννη, ἡ Πρωΐα, κηρύσσεται εἶπερ ποτὲ « ἐναντία» (Κυανῆ Βίβλος, 1897, ἀριθ. ἐγγρ. 445).

Εἰς τὰ πειστήρια ἅτινα μέχρι τοῦδε παρέθηκα, περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἀφηγήσεως τῶν λαβόντων χώραν, ὀφείλω νὰ προσθέσω καὶ τὴν σαφῆ καὶ ἀνεπιπρέαστον ὁμολογίαν φίλου ἐμπίστου τῆς τότε Κυβερνήσεως, καλῶς γινώσκοντος τὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συμβάντα. Οὗτος ἀπαντῶν εἰς τὴν Τεργεσταίαν Ἡμέραν, ἐν ἄρθρῳ γλαφυρῷ δημοσιευθέντι τῇ 21ῃ Νοεμβρίου 1898, λέγει τὰ ἐπόμενα :

« Ἡ Τεργεσταία Ἡμέρα ὁμιλοῦσα περὶ τῆς πανηγυρικῆς, ὡς πιστεύει, ὑποδοχῆς, ἧς ἔτυχεν ἐν Ἀθήναις ὁ πρίγκηψ Γεώργιος κατὰ τὴν ἐκ Δανίας κάθοδόν του, καὶ

ἐξαίρουσα τὸν διορισμὸν αὐτοῦ ὡς ἐπιτρόπου τῶν Δυνάμεων ἐν Κρήτῃ, γράφει ἐπὶ λέξει καὶ τὰ ἀκόλουθα :

« Ἡ διὰ τοῦ βασιλόπαιδος Γεωργίου λύσις ἦτο δυνατὴ καὶ πέρυσιν, ἦτο μάλιστα ἢ μόνη δυνατὴ, διότι οἷα δῆποτε μεταβολὴ τοῦ ἐδαφικοῦ καθεστῶτος ἀπεκλείετο ἀπολύτως, κυβερνήτης δὲ μὴ ρυμουλκούμενος, τὴν λύσιν ταύτην ὄφειλε νὰ ἐπιβάλλῃ ἐπὶ κινδύνῳ τῆς δημοτικότητος του καὶ τῆς θέσεώς του εἰς τὴν πεπλανημένην κοινὴν γνώμην ἀπαλλάσσων τὴν μὲν Ἑλλάδα τοῦ πολέμου, τῆς καταστροφῆς τῆς Θεσσαλίας, καὶ τῶν λύτρων, τὴν δὲ Κρητὴν δεκαπενταμῆνου παρατάσεως τῶν βασάνων τῆς ».

Ταῦτα γράφει ἡ Ν. Ἡμέρα, ἀλλὰ τί εἶνε τὸ ἀληθές; Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς εἰς τὸν σοφὸν συνάδελφον, τὸν γνωρίζοντα καλῶς τὴν ὅλην διπλωματικὴν ἱστορίαν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, τοῦτο : **ὅτι οὐδέποτε οὐδεμίαν Ἐυρωπαϊκὴν κυβερνήσιν εἰς οὐδεμίαν περίστασιν πρὸ τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου ὑπέβαλε πρότασιν περὶ διορισμοῦ τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου εἰς τὴν Ἡγεμονίαν τῆς Κρήτης. Οὐδέποτε, Κύριε Βυζάντιε.** Ἡμέραν τινὰ μόνον ὁ κ. Ἄννοτὼ ὀμιλῶν ἐν τῇ γαλλικῇ Βουλῇ περὶ Κρήτης, εἶπεν, **ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὑπέβαλε τοιαύτην πρότασιν.** Ἐπειδὴ δὲ ἐν Ἀθήναις προῦκάλεσεν ἡ βεβαίωσις αὕτη γενικὴν ἐκπληξιν, καὶ ἰδίως τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, διετάχθη ἀρμοδίως ὁ ἐν Παρισίοις πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Ν. Δηλιγιάννης νὰ ἐρωτήσῃ τὸν κ. Ἄννοτὼ, « πότε καὶ εἰς ποίαν περίστασιν » διὰ τίνος προσώπου ἢ ἐγγράφου » ὑπεβλήθη ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸν κ. Ἄννοτὼ ἢ εἰς ἄλλον τοιαύτην πρότασις περὶ διορισμοῦ τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου εἰς Κρήτην καὶ λύσεως τοιαύτης τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Καὶ ὁ κ. Ἄννοτὼ ἐρωτηθεὶς ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνου πρεσβευτοῦ, ἀπεκρίθη μετὰ τινος τραχύτητος, νομίζομεν, ὅτι δὲν θεωρεῖ ἑαυτὸν ὑποχρεωμένον νὰ εἴπῃ πόθεν ἦντλησε τὴν πληροφορίαν, ἣν μετέδωκεν εἰς τὴν Γαλλικὴν Βουλὴν, τὴν πληροφορίαν δηλ. ὅτι ἡ Ἑλλη-

νική Κυβέρνησις ἐζήτησε τὸν διορισμὸν τοῦ Πρίγκιπος.

Πρότασιν λοιπὸν περὶ διορισμοῦ τοῦ Πρίγκιπος οὔτε Δύναμις καμμία ὑπέβαλεν, οὔτε ἡμεῖς, ἤρκεσαν δὲ μόνα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἄννοτῶ λεχθέντα εἰς τὴν Γαλλικὴν Βουλὴν νὰ ἐξεγείρωσι πανταχοῦ εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον τὸ δημόσιον φρόνημα, νὰ γεννήσωσι δὲ, ἐπαναλαμβάνομεν, ἔκπληξιν ζωηράν, ἰσοδυναμοῦσαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρὸς ζωηράν ἀποδοκιμασίαν τοῦ διορισμοῦ τοῦ πρίγκιπος, ἔκπληξιν, λέγομεν, ζωηράν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πατέρα τοῦ Γεωργίου, εἰς τὸν βασιλέα ἡμῶν Γεώργιον, τὸν μόνον ἀρμόδιον νὰ ἀποφανθῆ περὶ ἀποδοχῆς τῆς ὑποψηφιότητος. Διότι βεβαίως καὶ ἂν ὅλος ὁ κόσμος ὁ ἑλληνικὸς ἤθελε ταύτην, καὶ ἂν ἡ Κυβέρνησις τὴν ὑπεστήριζεν, ἡ γνώμη τοῦ πατρὸς ἀρνούμενου τὴν συναίνεσιν εἰς τὸν υἱὸν πρέπον ἦν νὰ ὑπερισχύσῃ. Διότι ἕκαστος ἐνοεῖ, ὅτι ἡ ὑποψηφιότης τοῦ πρίγκιπος εἰς τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον τῆς Κρήτης, μὴ ἀρεστὴ καὶ ἄλλως εἰμὴ εἰς εὐαρίθμους μόνον, δυσάρεστος δὲ καὶ ὀλεθρία κριθεῖσα εἰς τὴν μεγάλην πλειοψηφίαν τῶν πολιτῶν καὶ πολιτευομένων, ἦν κυρίως καὶ πρωτίστως ζήτημα βασιλικόν, ζήτημα οἰκογενειακόν, ὅταν δὲ εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα προεκάλεσαν ἔκπληξιν ζωηράν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἄννοτῶ λεχθέντα, περιττὸν ἦν νὰ ἐρωτηθῆ ἡ γνώμη κανενὸς ἄλλου.

Ἄλλ' ὅτι φανερώς ἀπεδοκιμάζετο ἄνωθεν, ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Αὐλῇ, τότε, ἡ ὑποψηφιότης τοῦ πρίγκιπος, ἔχομεν καὶ ἄλλα καταφανῆ τεκμήρια, ἐκτὸς ἰδιαιτέρων ἐγγράφων λίαν χαρακτηριστικῶν καὶ λίαν σαφῶν. Ἐχομεν τὰ ἄρθρα τῆς γνωστῆς Αὐλικῆς ἐφημερίδος, ἣτις ἐγραφε περὶ τῆς ὑποψηφιότητος ταύτης. Ἡ παράθεσις τῶν κειμένων τούτων εἶνε λίαν εὐκόλος, διότι εἶνε πάντοτε πρόχειρα, ὡς πολλάκις δημοσιευθέντα. Ἄλλ' ὁ κ. Βυζάντιος τῆς Ἡμέρας προσποιεῖται μακαρίαν ἀγνοίαν, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ, ἣν ἔχει νὰ ρίψῃ τὴν εὐθύνην τῆς δῆθεν ἀπορριψέως τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Γεωργίου εἰς

τὸν τότε κυβερνήτην, τὸν μόνον κατ' αὐτὸν ὑπεύθυνον ὄλων τῶν συμφορῶν. Ἐκλέγομεν ἐν καὶ μόνον, ἐν ᾧ γίνεται λόγος καὶ περὶ τοῦ κ. Βυζαντίου, ὃν ἀποδοκιμάζει ἡ Αὐλικὴ ἐφημερίς, γράφουσα ὅτι οὗτος δὲν συνδέει αὐτὸν μετὰ τῆς Ἑλλάδος! Ἄλλ' ἰδοὺ τὸ κείμενον ὀλόκληρον— ἐν δηλ. μεταξὺ μυρίων ἄλλων ὁμοίων, —εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ὁποίου παρακαλοῦμεν τὸν κ. Βυζάντιον νὰ ἐντυψήσῃ ὀλίγον. Ἐγραφεν ἡ ἐφημερίς τῆς Αὐλῆς :

«Δὲν ἔλειψαν δυστυχῶς ποτὲ καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων οἱ μικροψυχοὶ κοὶ προδόται· καὶ κατὰ τὰς μεγάλας ἡμέρας ταύτας, καθ' ἃς μὲ μίαν ψυχὴν τὸ Πανελλήνιον ἐμμένει εἰς μίαν ἀπόφασιν, εὐρέθησαν καὶ οἱ προτείναντες τὴν ὑποχώρησιν, μηδαμινοὶ καὶ ἀνάξιοι λόγου, ἀλλ' ὀμιλοῦντες δι' ἐφημερίδων τὰς ὁποίας ἀνακαλύπτουν καὶ ἀναγινώσκουν οἱ ξένοι. Ἡ «Ν. Ἡμέρα» τῆς Τεργέστης, ἡ ἑλληνόφωνος ἐφημερίς, τὴν ὁποίαν συνδέει μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐκτὸς τῶν ὀλίγων συνδρομητῶν τῆς, καὶ ἡ «Ἀκρόπολις» τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ὁποίαν τὰ πάντα χωρίζουν ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἐκτὸς τοῦ ἀδρόως ἐξοδευομένου ἐντύπου χάρτου τῆς, προέτειναν καὶ ὑπεστήριξαν τὴν ὑποχώρησιν καὶ εἰς τὸ Εὐρωπαϊκὸν κοινόν, τὸ ἀγνοοῦν τί εἶνε ἡ «Ν. Ἡμέρα» καὶ τί σημαίνει ἐφημερίς «Ἀκρόπολις» ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ τῶν ἐχόντων συμφέρον νὰ καταστρέψουν τὴν Ἑλληνικὴν ἐν Κρήτῃ ὑπόθεσιν παρεστάθη, ὅτι διὰ τῶν δύο αὐτῶν φύλλων μερὶς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑποστηρίζει τὴν ὑποχώρησιν, δηλαδὴ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ὑποψηφιοῦτος τοῦ Γεωργίου.»

Περιοριζόμεθα εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα, τὰ ἐμφαίνοντα καθαρῶς τὰς ιδέας τῆς Αὐλῆς περὶ τῆς ὑποψηφιοῦτος τοῦ Γεωργίου, ἱκανὰ νὰ πείσωσι τὸν κ. Βυζάντιον καὶ πάντα ἄλλον, ὅτι ἡ ὑποψηφιοῦτος τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου ἔχει βεβαίως πολλὰ τὰ σκιερὰ μέρη, ἀλλ' ὅτι σκιερὸν ποτε δὲν εἶνε καθόλου, ἀλλὰ σαφές καὶ καθαρὸν τόδε :

α') ὅτι καμμία πρότασις δὲν ἐγένετο ἐπισήμως εἰς τὴν

Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν περὶ τῆς ὑποψηφιότητος ταύτης πρὸ τοῦ πολέμου·

β') ὅτι ὁ Ἄννοτῶ μόνον ὠμίλησεν ἐν τῇ Γαλλικῇ Βουλῇ περὶ τοιαύτης προτάσεως, ὑποβληθείσης δῆθεν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως·

γ') ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διεμαρτυρήθη εἰς τὸ ἄκουσμα, ὅτι αὐτὴ ὑπέβαλε προτάσεις περὶ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ πρίγκηπος, ἀφοῦ ἐνώπιον τῶν Δυνάμεων εὐρίσκετο μόνον μία πρότασις αὐτῆς, ἡ διατυπωθεῖσα διὰ τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὴν κοινὴν διακοίνωσιν τῶν Δυνάμεων, ἡ πρότασις περὶ τῆς διὰ δημοψηφίσματος τῶν Κρητῶν λύσεως τοῦ ζητήματος, καὶ τοῦ συναφοῦς περὶ διοικήσεως τῆς Κρήτης ὁμοίας τῇ τῆς Ἐρζεγοβίνης, σπεύσασα νὰ ζητήσῃ ἐξηγήσεις παρὰ τοῦ κ. Ἄννοτῶ·

δ') ὅτι ὁ κ. Ἄννοτῶ ἠρνήθη νὰ ἀνακοινώσῃ τὴν πηγὴν ἢ τὸ πρόσωπον, ἐξ οὗ ἔμαθεν ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐπιθυμεῖ τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου ὡς λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος·

ε') ὅτι ἡ ὑποψηφιότης αὕτη, ἀποκαλυφθεῖσα κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὑπὸ τοῦ Ἄννοτῶ, ἐγέννησε ζωνρὰν ἔκπληξιν εἰς τὸν Βασιλέα, ἰσοδύναμον ζωνροτάτῃ ἀποδοκιμασίᾳ·

ς') ὅτι ἡ ἀποδοκιμασία αὕτη τοῦ Βασιλέως κατὰ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ υἱοῦ του εἰς Κρήτην ἐγνωστοποιήθη καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον δι' ἐπανειλημμένων καὶ ζωνρῶν ἄρθρων τῆς «Ἐφημερίδος», ἥτις, γνωστὸν ἦν, ὅτι διερμηνεύει τὰ φρονήματα καὶ τοὺς πόθους τῆς Αὐλῆς, καὶ ὅτι ἡ ἐν τῷ φανερῷ γενομένη ἀποδοκιμασία αὕτη δὲν συνετέλεσεν ὀλίγον, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, εἰς τὴν ἔκρηξιν γενικῆς δυσαρεσκείας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀντιπαθείας κατὰ τῆς τοιαύτης λύσεως, καὶ ὅτι ἔνεκα τούτου λίαν εὐάριθμοι ὑπῆρξαν οἱ ὑπὲρ αὐτῆς κηρυχθέντες, ἀνίκανοι δὲ νὰ ἀντιπαλαίσωσι πρὸς τὸ ἀκράτητον ρεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη κατ' αὐτῆς.

Ταῦτα λέγει ἡ ἱστορία, οὐχὶ ἐκείνη ἦν συντάσσει ἐν Τεργέστη ὁ κ. Βυζάντιος, ἀλλ' ἐκείνη ἥτις προκύπτει

ἐξ ἐπισήμων καὶ αὐθεντικῶν ἐγγράφων καὶ ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἀπαθοῦς τῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ περὶ τούτων καὶ ἄλλοτε καὶ ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ εὐρύτερος βέβαια καὶ σαφέστερος πολλάκις θὰ γείνη λόγος». (Κύριον ἄρθρον τῆς Ἐφ. «Παλιγγενεσία»).

Γνωστὰ εἰσὶ τὰ τοῦ πολέμου καὶ αἱ συνέπειαι αὐτοῦ. Εὐθὺς ὡς συνοπτικῶς διεκανονίσθησαν αἱ νέαι ἡμῶν πρὸς τὴν γείτονα Ἐπικράτειαν σχέσεις, ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς, μηδαμῶς λησμονῶν τὴν Κρήτην, ἔλαβεν εἰς τὰς ἰδίας Αὐτοῦ χεῖρας τὴν διάσωσιν αὐτῆς καὶ ἤγαγεν ἐπιτυχῶς τὸ ἔργον εἰς πέρας, ἐπιστέψας τοῦτο διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Πρίγκιπος ὡς Ὑψηλοῦ Ἀρμοστοῦ τῆς νήσου. Ἐντεῦθεν μεγίστη ἢ ἐκ μέρους τῶν Κρητῶν εὐγνωμοσύνη, ἀληθῶς δὲ τῷ ὀφείλεται τοιαύτη, διότι ἡ αἰσία αὕτη μετὰ τὸν πόλεμον λύσις εἶνε ἀποκλειστικῶς ἔργον τοῦ Ἄνακτος.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 24ῃ Δεκεμβρίου 1898.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

1899

